

Wanek Ferenc:

A Bolyai Tudományegyetem 1989 utáni visszaállításának kudarca

A Bolyai Tudományegyetemet ugyan királyi rendelettel hozták létre 1945-ben (május 28-án), személyi állományát és működését tekintve azonban, az 1940 őszén Szegedről visszatelepedett Ferenc József Tudományegyetem folytonosaként tekinthető, hiszen az „új” egyetem az észak-erdélyi ideiglenes szovjet katonai parancsnokság utasítására helyben maradt, 1945 nyaráig folyamatosan működő magyar egyetem alapjaira épült.

Az egyetemet, minden jogszerűséget megkerülve, 1959-ben egybeolvasztották a Victor Babeş tudományegyetemmel. A beolvasztás törvénytelenységének legszembetűnőbb eleme, hogy azt, egy egyszerű miniszteri utasítás alapján hajtották végre, ezáltal egy alacsonyabb rangú (miniszteri) határozat írta felül a magasabb (királyi) döntést. Jogsértő az is, hogy az egyesítéskor a két intézmény által aláírt protokollt nem tartották be. Ugyanis, az előírta, hogy minden szakon bizonyos számú szaktantárgyat a diákok anyanyelvükön továbbra is hallgathatnak. Nem egy szakon (például a Jogi Kar mindegyikén, vagy a Biológia–Földrajz–Földtan Kar Földtan Szakán) egyetlen szaktantárgyat sem lehetett a továbbiakban magyarul tanítani, annak ellenére, hogy mindenütt rendelkezésre álltak a megfelelő, jól képzett magyar tanárok. A politikai tantárgyakról – melyből minden évben egyet előírtak, mint: marxista filozófia, közgazdaságtan, stb. –, azonban gondoskodtak, hogy magyarul is oktassák, még kis létszámú csoportoknak is, összevonva egészen más profilú képzésekben résztvevő diákokat. E sorok írója például, földtan szakos lévén, a gyógypedagógusokkal együtt hallgathatta ezeket a tantárgyakat. Az 1989. decemberi változásokig a magyar oktatók és diákok részaránya ezen az egyetemen drasztikusan lecsökkent.

Az 1989 év végén bekövetkezett változások – amelyek értékelése vagy minősítése nem lehet bemutatónk célja – után, Erdély magyar anyanyelvű polgárai joggal remélték a Bolyai egyetem hatalmaskodó felszámolásának méltányos orvoslását.

De mi is volt a tétje az önálló állami magyar tannyelvű egyetemnek? (Nem véletlenül használom a „magyar tannyelvű” szótársítást, mivel az a nyitottságot jelöli, és nem az oly sokszor ránk sütött „szeparatizmust”.)

Induljunk ki abból, hogy 1919. május 12-én, még a trianoni békediktátum meghozatala előtt, az erdélyi román ideiglenes kormányzóság, az Igazgató Tanács (= Consiliul Dirigent) égisze alatt, Onisifor Ghibu önszorgalmú, a katonaságot is bevonó egyetemfoglalásakor 42 épülettel átvett intézményből teljességgel kiűzték a magyar oktatási nyelvet, de a magyar oktatókat is. Az erdélyi magyarság nemcsak az anyanyelvi felsőfokú képzéstől záródott el, de a nyelvi nehézségek miatt, igen korlátozottá vált az értelmiség-utánpótlásképzés is. Ez aztán állandósult egy egész évszázadra. E helyzetben nem sokat tudott javítani az 1940–1945 között visszatért Ferenc József Tudományegyetem, vagy az 1946–1959 között működött Bolyai Tudományegyetem összesen 19 évi pótlása, vagy az 1994-től, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen újraindult (újabb 10 év) magyar oktatás. Az így kialakult értelmiségi réteg-hiányt azonban meredeken fokozta a hullámokban bekövetkező kivándorlás. Sem 1920 után, sem 1944–1946-ban, sem a Ceauşescu-éra végén, vagy 1989-et követően, nem a kétkezi munkások kiáramlása, hanem a diszkomfortot sokkal erősebben érző diplomások, gondolkodók tömeges távozása jellemezte.

Az értelmiségi réteg azonban nemcsak szakmai fedezetet (oktatói, orvosi, ügyvédi, egyházi, kulturális, stb. anyanyelvi szolgálatot) biztosít, de a nemzeti öntudat, a nyelvi azonosságérzet, a kulturális összetartozás nélkülözhetetlen kovászát jelenti; a kisebbségi

létben az azonosság megőrzésének záloga. Sajnos, ezt nem csak mi tudjuk pontosan, hanem azok is, akik egy avult dicsőségű, tiszta nemzetállam eszméjében hisznek, és irányába cselekednek a többségi oldalon. Tudják, hogy kisebbségi létben az értelmiség-utánpótlás biztosításának fojtott lángon tartása, óhatatlanul a sorvadáshoz, felszámolódáshoz vezet.

Engedtessek meg nekem itt egy személyes vallomás. Duplán – vagy akár triplán – kisebbségi helyzetemben (cseh névvel, döntően német vérrel és meggyőződéses magyar kulturális hovatartozással) mélyen átéreztem–megélem az előbb elmondottak horderejét. Az erdélyi szászok kivándoroltak (nyolcszázezer romániai németből tízezer sem maradt); édesapám részéről, népes rokonságom egészében elhagyta Erdélyt, egyedül édesanyám oldalán maradt, felére csökkent számú rokonságom él e hazában. Ezért álltam az 1989-es fordulat pillanatában teljes mellszélességgel a Bolyai Egyetem ügye mellé – szakmai karrieremet is kockáztatva –, mondván: ha az egyik karomat, a szászt elveszítettem, a másikat, a magyart, semmi áron nem akarom feladni.

A számszerű adatok sajnos, félelmetesek: az elmúlt huszonöt évben nemhogy leállt volna az erdélyi magyarok fogyatkozása, hanem eddig nem látott mértékben növekedett: az elmúlt negyedszázad minden évtizede alatt átlagban 200 000-rel csappant az erdélyi magyarok száma (lásd az utolsó három népszámlálást). Huszonöt évvel ezelőtt még majdnem 1 800 000-en voltunk, ma kevesebb mint 1 500 000-en vagyunk. Továbbra is, elsősorban a képzett emberek az elvándorlók, a helyzetet átlátó, és – a kényszerhelyzetben – egyre nagyobb áldozatot vállaló értelmiség rohamosan apad.

Az erdélyi – és nem csak – kisebbségi lét másik, a 20. század végére elhatalmasodott rákfenéje az, hogy látszólagosan az egyén függetlenné vált közösségétől. Érvényesülése, felemelkedése első meglátásra, már nem áll egyenes arányban közössége (megtartó)erejével. Látszólag, fontosabbá vált az egyén, mint a közösség. A propaganda is ezt harsogja: „valósítsd meg önmagad!”. Elfelejtí az egyén, hogy tulajdonképpen saját egyéniségét, „a sajátosság méltóságát” adja fel, ha elvágja gyökereit, feladja közösségi kapcsait. Hajlamosabb lesz az elvándorlásra, a sajátosság feladására, de egyre kevésbé lesz hajlandó áldozni a közösségért, annak megmaradásáért. Így nyer teret az a hatalom, mely egyéniség és sajátosság nélküli, szürke „világpolgárokra”, atomjaira hullott társadalomra épít.

Erős kötődésű nemzeti tudatot csak egy sajátos, saját kultúrára épülő, önálló magyar egyetem tud biztosítani a határon kívül rekedt nemzetrészeknek.

De a Bolyai Egyetemet visszaállítani akarók indítéka mellett van még egy igen súlyos jelző: *állami* egyetem kell. Országunknak, a többségekkel egyformán vagyunk javakat termelő és adófizető polgárai. Joggal kérjük az államtól, hogy a ránk eső részt mindenben szolgáltatassa vissza nekünk, saját, illetve sajátos igényeink szerint, vagy talán többet, hogy a többségi, óhatatlan kulturális nyomás mellett biztosítva legyen megmaradásunk. Ezt biztosítva, feltétlenül elvárhatják az állammal szembeni lojalitásunkat. De csak ez esetben!

Akik ezt értették, első pillanattól kiálltunk a Bolyai Tudományegyetem újraindítása mellett. Megalakult a Bolyai Társaság. Akkor kezdeményezésünket közel félmillió aláírás támogatta. (Ma nem hinném, hogy a töredékét is össze tudnánk gyűjteni!) Hogy a szándék nem valósult meg, annak igen sokrétű oka van. Mint a Bolyai Társaság egykori (a mai utódomon kívül, a leghosszabb ideig tisztségben maradt) elnöke, talán joggal feltételezhetem magamról, van annyi összegyűlt tapasztalatom, hogy – ha nem is a tévedhetetlenség, vagy a teljesség igényével – de megfogalmazhatok néhány alapvető következtetést. Nem a történések részleteiben akarom ezt tárgyalni, azt már megtettem nem egy írásomban. Negyed évszázad kellő idő, hogy a történésekből leszűrődjön az általánosítható lényeg. Ezekre akarok a továbbiakban kitérni.

1. Közösségünk állhatatosságának hiánya. Az előbb már említettem, hogy a kezdeti lendületben a Bolyai Egyetem gondolatának sokkal nagyobb volt az átütő ereje. Ezzel számolhatott a nacionalista politika: tudta, aki időt nyer, életet nyer. A meddő várakozás

pedig lelohasztja az akaratot. A tényt tarkítja, hogy közben egy generáció kicserélődött. Akkor még aktív volt a Bolyai Tudományegyetem utolsó néhány évfolyama. Ma már nem aktív senki, sőt, soraik nagyon megritkultak. A felsőoktatásban, a kommunista éra durván nacionalista áramlatában, egészen kis számú kivétellel, a felsőoktatásba nagyon kevés fiatal magyar került be; a régiiek kiöregedtek, hiányzott a középréteg.

Rögtön a változást követően, de főleg 1994 után, amikor néhány (távolról sem minden) szakon újból beindult a magyar oktatás, kerültek új magyar fiatalok az egyetemi oktatásba, de világképüket már egyáltalán nem befolyásolta az egykori magyar egyetem képe, hagyománya, hiszen szinte kizárólag román egyetemi oktatásban volt részük (kivéve az igen kis létszámú magyar nyelvészeket és irodalomárokat). Az új rendszer arra sarkalta őket, hogy szakmai karrierüket erősítsék, pályázatok után futkostak, jegyzett folyóiratokban való közlés fűtötte őket, érvényt szerzett magának az az önző mentalitás, amire már utaltam. Nem álltak be az önálló magyar egyetemet követelők vagy építők sorába más két okból kifolyólag sem, amire még kitérek: egyik a negatív sorspéldája azoknak, akik nem támogattak, akiket az egyetemi vezetés sokszor nagyon burkoltan, de kegyetlenül félreállított, a másik, a változó hazai és anyaországi kormányzó pártokhoz való igazodás a nagyobb támogatottság reményében.

Gyakorlatilag felaprózódott az erdélyi magyar társadalom egésze is, de az akadémiai része is. Utóbb derült fény arra, hogy a korai lendületet is, egyénenként más-másképpen éltük át, ítéltük meg. Először a hazai magyar liberálisokról derült ki, hogy nem bíznak egy önálló magyar egyetem szükségességében, sem életképességében. (Gyimesi Éva volt ideológiailag a fő szószólójuk – nem tudom, öngyilkosságában mekkora szerepe volt annak, hogy belátta, vagy sem a tévedését.) Jóval később, egykori Bolyai Társaságbeli választmányi kollégáim utólagos megfogalmazásaiból derült fény arra, hogy az egyernyős, elsődlegesen Kolozsvárra tervezett egyetemképünket (Jenei Dezső mérnök által campusban megálmodott formájában) túlzónak, túlméretezettnek látták (lásd például Kása Zoltánnak a *Szabadság* napilapban, nemrég, folytatásokban közölt önéletírását). Ezzel egy szövegben csengett a vidékiek türelmetlensége (főleg Székelyföldön), hogy saját, helyi egyetemük legyen (sok akkor fiatal, ma középkorú értelmiségivel beszéltem az utóbbi időben, akik ma már belátják, hiú, megalapozatlan ábránd volt, ami az egységet bomlasztotta). Még Gyergyószentmiklós is saját egyetemet akart (szóvivőjük Garda Dezső volt). Nagyvárad nem sokat teketóriázott, Tőkés László kezdeményezésére azonnal lépett. Utólag, a történelem egyszeri, másíthatatlan megvalósulása tükrében, eredményes, talán helyes lépés volt. Eredményük azonban mégiscsak részleges.

Ebben az érdekek és vélemények aprózta, sikertelen sziszifuszi harcunkban a politikai hatalommal szemben, a Bolyai Társaság képtelen volt elfogadtatni azt a szemléletét, hogy első lépésben a kolozsvári központot kell talpra állítani, mert ott van a kellő szellemi tőke, infrastruktúra, gyakorlat és nem utolsó sorban hagyomány és reputáció, aztán lehet gondolkodni szélesítésben; képtelen volt egybefogni, egységesíteni az egyetemépítő szándékokat. Ebben az aprózódásban akkor nagy szerepe volt a fél évszázados szólásszabadság-hiánynak, a társadalom alulról épülő strukturáltsága szétvertségének.

2. Politikai képviselőnk következtelensége. Az első döbbenetünk az volt, amikor az RMDSZ első, Nagyváradon megtartott kongresszusát, majd az első választásokat követően, Társaságunk azzal szembesült, hogy politikai képviselőnk a hangzatos elvi megfogalmazásokon túl („önálló anyanyelvi oktatást az óvodától az egyetemig”), semmi érdemlegeset nem tett. Arra sem vett fáradságot, hogy egyáltalán elolvassák az általunk – úgy véljük, egy erős szakmai fórum által – előkészített anyagot, melyet külön dossziében minden képviselőnk elé az asztalra tettünk a magyar egyetemi építkezés elvi és gyakorlati kérdéseiről. Fél év után a tényre sem emlékeztek.

Az már köztudott, hogy a politikai hatalomban való benntaradásért hajlandók voltak soha be nem váltott Petőfi–Schiller egyetemen megalkudni, vagy a kormánytámogatás kiegyenlítésére évente megújított protokollba vett állami magyar egyetem létesítésének évente

megvalósíthatatlan ténye fölött elsiklani. A kongresszusokon feltett kérdéseinkre Markó Béla érdemtelennek tartotta válaszolni (az a Markó Béla – egykori diáktárs –, aki mikor a Bolyai Társaság frissen megválasztott elnökeként kihallgatásra mentem, hogy egyeztessünk egyetemstratégia ügyben, felvezetésem után azzal zárta beszélgetésünket: „Jó, ez a ti véleményetek, az RMDSZ-nek megvan a saját véleménye”). Soha, egyetlen egyeztetésre irányuló meghívásunkat sem vették komolyan, nem jöttek el, vagy nem képviseltették magukat érdemlegesen. A Szövetségi Egyeztető Tanácsot (melynek elsődleges tervezete az volt, hogy az az erdélyi magyar társadalom elitjéből kovácsolt erkölcsi kontrol, egy „öreg tanácsa” lesz majd az RMDSZ mellett) elsilányították, formálissá tették, hiába alakult benne felsőoktatási alelnökség, nem volt szava. (Végül, mindenestől fel is számolódott.)

Fájóan kellett tudatosítsuk magunkban, hogy egyedül maradtunk. A hazai magyar politikai képviselőtünkre nem számíthatunk. A Szatmárnémetiben, 2003-ban tartott RMDSZ kongresszus után strukturált erdélyi magyar politikai ellenzék sem tudott egyetem ügyben eredményesebb lenni.

3. A román politikum és egyetemi társadalom nyílt és/vagy rejtett viszonyulása az önálló magyar egyetem ügyével szemben. Talán a kérdést ketté kellene osztani, logikailag lehet, úgy tűnne. De irányultságában, eszköztárában és hatékonyságában annyira egységes, hogy a külön tárgyalás fölösleges, gondolatismétlő lenne.

Nem akarok elmenni addig – bár ott kell keresni a gyökereket –, hogy arról részletesebben szóljak, hogy a román társadalom tudatalattijában megemésztetlen még a trianoni békediktátum általi szerencsébe esésük. Erre csak rátét a feldolgozatlan teher, hogy egy évszázadon át méltánytalanul viselkedtek a bekebelezett magyar kisebbséggel szemben. Viszont ott van előttük a francia nemzetállam példája, ami mindenre orvosságnak tűnik. Cél tehát a beolvasztás, vagy a kilökés. Ez ment a zsidósággal, a törökökkel, tatárokkal, a németiséggel szemben is, maradt egy nagy falat: majdnem kétmillió magyar. De az is, szorgalmasan fog. E gondolatsort itt zárom is.

A román politikai gondolkodás egyik lényegi eleme, hogy ami valóban aktuális feszültséget jelent, arról nem kell beszélni, vagy arról minden eszközzel a figyelmet el kell terelni, jó a kivárás, és közben a csendes, látszólag más irányban kifejtett háttérmunka. (A megfélemlítés még ment 1989 után is egy ideig, de ez kezd egyre kevésbé ildomos lenni, jobb félretenni. Egyetemi szinten, a talán utolsó, kirívó eset a Hantz Péteré és Kovács Lehelé volt.)

A felszínen meg a „mi sem történt” látszata. Ennek szellemében kezelték az állami magyar egyetem ügyét is. Bevált. Az állami magyar egyetemről már nem folyik semmiféle politikai diskurzus a román politikában – a látszat szintjén sem –, beleértve az RMDSZT. Most ugyanúgy kezelik az autonómia ügyét is („a romániai magyar politikusoknak ez a rágócsontja? – rágják, majd belefáradnak, ha nem pattogunk túl látványosan, de azért egy percig sem engedünk a huszonegyből”). Azért közben barátkozgatnak a magyarokkal, de jól megválogatják, mikor kivel, s meddig. Néha engednek, de alkalom adtán visszaveszik. Az Európai Unió is kapóra jött, lám összeborultunk, és van egy kitűnő, közös, tartalom nélküli gitt-fogalmunk: multikulturalizmus.

A Babeş-Bolyai Tudományegyetem pedig mintapéldánya egy multikulturális intézménynek. Mindig is az volt. Újabban átszerveztük a karokat, a tanszékek helyett most intézetek vannak. Lehet önálló magyar intézeteket szervezni (azok meg is születtek), viszont önállóságuknak határa van, mert pénzügyileg nem azok. A pénzügyi kérdés. Igaz, hogy egy magyar diák finanszírozására az állam a román diákkal szemben több mint kétszeres összeget fizet, de az egységes kári leosztás ezt már nem kell tükrözze – oktató személyzeti fedezet és személyi ráfordítás tekintetében sem. (Azért ismerjük el, ha nem is minden karon vagy szakon [intézetben], de ez mégiscsak egy részleges szakmai megerősödését jelentette a magyar „vonalnak”). Mindez nagyon demokratikusan megy, csak hogy a döntési fórumokon, a demokrácia szellemében, a többség a meghatározó. Persze, vannak alkukhelyzetek, de minden

alku olyan kompromisszum, melyből az erősebb jön ki jobban. Az egyeztetésben pedig klientúrát is ki lehet alakítani. Bejött. A jól kialakított klientúra pedig már nem akar önálló magyar egyetemet. Szóba se hozza. Meg minek is az, ha **az egyén** jól érzi magát benne?

4. Az anyaország segítsége egyetem-ügyben. Antal József kijelentette, hogy 15 millió magyarnak akar miniszterelnöke lenni. Ez a kijelentés nemcsak ő magát kötelezte, hanem utódait is. Ennek azonban nem egyformán tett mindenki eleget. A kormányváltások még az egyetemi háttérintézmények támogatásának ingásaiban, új szervezetek megjelenésében, mások elsorvadásában is tükröződött. Egy szocialista kormány idején, ennek esett áldozatául a Bolyai Társaság is. A társaság ugyan létezik, de megalakulásakor működési szabályzatába foglalt legfontosabb célkitűzését, az önálló, állami támogatású erdélyi magyar egyetemért való küzdelmet, azóta teljességgel feladta. Olyannyira, hogy mikor legutóbb, ismételten gyalázatosan jártak el a Marosvásárhelyi Orvosi Egyetem magyar oktatásának ügyében, a Társaság szavát sem hallatta. Évi beszámolóit csak könyvkiadásról, tudományos rendezvényekről szólnak – hevenyészve –, az eredeti célokról még véletlenül sem esik szó.

1998 és 2002 között, az első FIDESZ kormányzat merészet lépett, felajánlott az erdélyi magyarságnak egy 2 milliárd forintos magyar állami támogatást egy alapítványi egyetem létrehozására. Nagylelkű, segítőkész, egyben merész kezdeményezés: magyarországi adófizetők pénzéből határon túliaknak egyetemet alapítani és fenntartását fizetni. De ennek is két éle van. Ez adott egy lehetőséget az erdélyi magyar fiatalok egy részének teljesen önálló magyar intézményben tanulni, de nem abban az arányban, és irányban, amely lefedhetné az erdélyi magyar értelmiségi utánpótláshiányát. Ugyanakkor, formálisan levette a román állam válláról a kötelezettséget, hogy önálló magyar állami egyetemet biztosítson az erdélyi magyarságnak; rögtön el is hangzott a román parlamentben: „Mit akarnak még a magyarok? Hiszen megvan az egyetemük!”

Meg merem fogalmazni, nemcsak hallgatói létszámban, de – pénzügyi lehetőségeinek korlátaival – szakmai kínálatában sem képes fedezni az erdélyi magyarságot a szükséges, illetve az őt megillető mértékben. Több pedig nem várható el, annak ellenére, hogy a képzett értelmiség exodusa Erdélyből az anyaországba (minden anyagi ráfordítás nélkül kapott diplomások), legalább ekkora, ha nem nagyobb nyereséget is jelent odaát. (Igaz, hogy ez a magyarországi magasan képzettek elvándorlását nyugat felé pótolni nem tudja, sőt, az is igaz, hogy a határok átjárásával elindult munkaerő-vándorlás a fejlett nyugati államoknak kedvezőbb, Kelet-Európának ráfizetés, de a magyarázat nem vigasz. Megint az egyén látszólagos érdekeinek a közösséggel szembeni elsőbbségével ütközünk.)

Sajnos, az erdélyi magyarság nem állt sem töke, sem szakember dolgában abban a helyzetben, mint általában a romániai társadalom. Romániában ma több mint 50 állami egyetem mellett, legalább annyi magánegyetem működik. Arányaiban, ez azt jelenti, hogy az erdélyi magyarságot legalább 5 állami egyetem és ugyanannyi magánegyetem illetné meg. E helyett rendelkezik egy berendezkedésében, a magyarság számára önálló, erős kézben, kontrol alatt tartott, „multikulturális” állami egyetemrészsel és egy – az anyaországi politikai változásoktól is függő – alapítványi egyetemmel. Az egész erdélyi magyar felsőoktatási keret anyagi támogatottsága pedig nem éri el egy erősebb magyarországi egyetem központi költségvetési tételének nagyságát (annak külön jövedelmeiről nem is beszélve).

Ez a helyzet hosszú távon az erdélyi magyar felsőoktatás kínálati sokfélesége, hatékonysága és **vonzereje** romlásához vezethet. Már érezhető, hogy tehetségesebb fiataljaink – ha anyagilag megengedhetik maguknak, vagy támogatásban részesülnek – inkább nyugati egyetemek felé orientálódnak (ahonnan kicsi az esély a visszatérésre), a hazai helykínálatot pedig nem töltik be, nagyobb százalékban jelentkeznek a román tannyelvű oktatási keretbe. Mindezek az erdélyi magyar kisebbség felmorzsolódásának segítőelemei. Az idő pedig sürget, mert a vázolt román politikai célok és eszközök éppen erre építenek.

A Bolyai Tudományegyetemnek a Babeş–Bolyai struktúráiból való fokozatos önállósodása – amint azt annak idején oly logikusan vázolta fel Balázs Sándor, társaságunk egykori kezdeményezője és elnöke – jelen pillanatban alaptalan illúzióknak tűnik. A magyar állami támogatásban részesülő Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem nagy segítség, szükséges, de nem elégséges gondjaink orvoslására.

25 év alatt nemcsak a miénk, de szélesebb környékünk világa is nagyot fordult. Egy azonban biztos: erős, versenyképes, ugyanakkor öntudatos, felelősséget vállaló értelmiségi réteg nélkül, a bevezetőben vázolt rohamos fogyás mellett, nincs jövője az erdélyi magyarságnak. Az erdélyi magyarság történelme során, mindig megtartó ereje volt az egész Kárpát-medencebeli nemzetnek. De eltűnése nemcsak a magyarság, hanem az egyetemes emberi értékek számára is veszteséget fog jelenteni, mint ahogy egy növénytársulás eltűnése az egész Föld biodiverzitásának pótolhatatlan vesztesége.

Meggyőződésem, ha az erdélyi magyarság megmaradását a magyar nemzetben gondolkodók prioritásnak látják – és másképp elképzelni sem tudom –, a megmentésére irányuló elsődleges feladat, a mentőöv: egy erős, versenyképes, arányaiban egy legalább egymillió magyar igényeit kielégítő, román állami pénzből fenntartott, versenyképes, önálló magyar egyetem megteremtése, melyre ösztűzként kell bevetni minden hazai és anyaországbeli politikai akaratot és cselekedetet. Ha erre az összefogásra, egységes fellépésre képtelenek fogunk bizonyulni, nem kell egy évszázad, s nem beszélhetünk élő erdélyi magyar kultúráról.